

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
БЕРДЯНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Теорія літератури

(назва освітнього компоненту)

ПРОГРАМА

обов'язкової навчальної дисципліни

підготовки _____ **бакалавра**
(назва ступеня вищої освіти)

спеціальності _____ **014 Середня освіта**
(шифр і назва спеціальності)

спеціалізації _____ **014.01 українська мова і література**
(шифр і назва спеціалізації)

освітньо-професійної програми **«Середня освіта (українська мова і література)»**
(назва освітньо-професійної програми)

Розробник програми: Софія ФІЛОНЕНКО, докторка філологічних наук, професорка кафедри української та зарубіжної літератури і порівняльного літературознавства

Обговорено та рекомендовано вченою радою факультету філології та соціальних комунікацій Бердянського державного педагогічного університету 17.06.2021 р., протокол №10.

ВСТУП

Програма обов'язкової навчальної дисципліни «Теорія літератури» складена відповідно до освітньо-професійної програми «Середня освіта (українська мова і література)» підготовки фахівців першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, галузі знань 01 Освіта / Педагогіка, спеціальності 014 Середня освіта, предметної спеціальності 014.01 українська мова і література.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є теорія літератури як розділ літературознавства, що вивчає сутність, специфіку художньої літератури, методологічні засади її вивчення та критерії оцінки, закономірності розвитку, поетику літературного твору.

Міждисциплінарні зв'язки:

1. Історія зарубіжної літератури (всі періоди).
2. Вступ до літературознавства (всі розділи).
3. Філософія (історія філософії, аксіологія, естетика, герменевтика).

1. Мета та завдання навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни «Теорія літератури» є дати уявлення студентам про сутність і специфіку літератури, методологічні засади її вивчення та критерії оцінки, закономірності розвитку, поетику літературного твору, етапи становлення літературознавства та його провідні теоретичні здобутки.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни «Теорія літератури» є такі:

1. Розкрити провідні концепції сутності літератури як виду мистецтва, її місце в системі духовного життя суспільства.
2. Поглибити уявлення про поетику літературного твору в усіх її аспектах.
3. Висвітлити історичну поетику літератури, систему родів і жанрів в її динаміці.
4. Дати уявлення про закономірності розвитку літературного процесу та типологію літературних явищ, між літературні взаємозв'язки.
5. Прищепити навички самостійної дослідницької роботи з теоретико-літературними, історико-літературними та літературно-критичними джерелами: статтями, монографіями, підручниками, енциклопедіями тощо.
6. Удосконалити навички аналізу художніх творів з погляду різних літературознавчих шкіл і методологій.

1.3. Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні набути таких компетентностей та продемонструвати такі результати навчання:

Теорія літератури	
ЗК 1	Здатність діяти відповідально й свідомо на засадах поваги до прав і свобод людини та громадянина; реалізовувати свої права й обов'язки; усвідомлювати цінності громадянського суспільства та необхідність його сталого розвитку (громадянська компетентність).
ЗК 2	Здатність до особистісної взаємодії, роботи в команді, спілкування з представниками інших професійних груп різного рівня (соціально компетентність).
ЗК 3	Здатність виявляти повагу та цінувати українську національну культуру, багатоманітність і мультикультурність у суспільстві; здатність до вираження національної культурної ідентичності, творчого самовираження (культурна компетентність).
ПК 1.2	Здатність забезпечувати здобуття учнями освіти з урахуванням особливостей мовного середовища в закладі освіти (мова національної меншини України).
ПК 1.4	Здатність формувати й розвивати мовно-комунікативні вміння та навички учнів.
ПК 1.7	Здатність використовувати досягнення сучасної науки в галузі теорії та історії української літератури в закладах середньої освіти, практиці викладання української

	літератури.
ПК 2.1	Здатність моделювати зміст навчання української літератури відповідно до обов'язкових результатів навченості учнів.
ПК 2.2	Здатність формувати та розвивати в учнів ключові компетентності та вміння, спільні для всіх компетентностей, української літератури.
ПК 2.4	Здатність добирати й використовувати сучасні та ефективні методики й технології навчання української літератури.
ПК 2.5	Здатність розвивати в учнів критичне мислення.
ПК 2.6	Здатність здійснювати оцінювання та моніторинг результатів навчання учнів з української літератури на засадах компетентнісного підходу.
ПК 2.7	Здатність формувати ціннісні ставлення в учнів засобами української літератури.
ПК 2.8	Здатність використовувати когнітивно-дискурсивні вміння, спрямовані на сприйняття й породження зв'язних монологічних і діалогічних текстів в усній і письмовій формах українською мовою, володіти методикою розвитку мовлення учнів у процесі говоріння й підготовки творчих робіт.
ПК 2.9	Здатність орієнтуватися в українському літературному процесі (від давнини до сучасності), спадщині письменників у контексті літератури, історії, культури, використовувати знання мови і здобутків світового письменства для формування національної свідомості, культури учнів, їхньої моралі, ціннісних орієнтацій у сучасному суспільстві.
ПК 12.1	Здатність здійснювати оцінювання й аналіз результатів навчання учнів з української літератури.
ПК 12.2	Здатність забезпечувати самооцінювання та взаємооцінювати результатів навчання з української літератури.
ПК 13.1	Здатність використовувати інновації в навчанні української літератури.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 3 кредити ЄКТС / 90 годин.

2. Інформаційний обсяг навчальної дисципліни

Тема 1. Система літературознавчих дисциплін

Система гуманітарних дисциплін, місце філології серед них. Основні і допоміжні галузі літературознавчої науки. Предмет і завдання теорії літератури. Проблематика курсу. Проблема точності і об'єктивності літературознавства. Проблема методу літературознавства. Принцип методологічного плюралізму. Інтеграція наук у вивченні літератури, комплексний підхід до літературних явищ. Елементи теорії літератури в шкільному курсі.

Тема 2 . Історія розвитку літературознавства

Зародження теорії літератури в античній естетиці і філософії. Концепції Платона і Аристотеля, «Послання до Пісонів» Горація. Розвиток літературознавства в добу Середньовіччя і Ренесансу. Класицистичні поетики. «Поетичне мистецтво» Ніколя Буало. Просвітницькі ідеї у працях Дідро і Лессінга. Академічні школи літературознавства XIX століття: біографічна, міфологічна, культурно-історична, порівняльно-історична, духовно-історична, психологічна. Тенденції розвитку теорії літератури у XX столітті. Пошуки методології. Психоаналітична критика, російський формалізм, «нова» критика, структуралізм, постструктуралізм, деконструктивізм, феміністична критика і гендерне літературознавство, постколоніальна критика, рецептивна естетика, герменевтика, феноменологічна критика, соціологічні підходи до літератури. Сучасний стан і проблеми теорії літератури в українській та зарубіжній науці.

Тема 4. Специфіка літератури

Поняття про мистецтво, категорії «естетичне» і «художнє». Провідні моделі мистецтва: міметична, ігрова, комунікативна, соціологічна та ін. Мистецтво і наука як два способи пізнання світу. Функції мистецтва. Естетичне почуття, естетичний смак та їхня роль в процесах художньої творчості та рецепції літературного твору. Класифікація видів мистецтва. Місце літератури серед них. Специфіка літератури і межі «літературності». Етапи розвитку літератури. Поезія і проза. Фікційна і нефікційна література. Література як людинознавство. Умовність, сугестивність, емоційність, психологізм, діалогічність художньої літератури. Поліфункціональність художньої літератури. Взаємодія літератури з іншими видами мистецтва, проблема інтермедіальності.

Тема 5. Літературний образ

Образ як філософська та естетична категорія. Теорії літературного образу. Властивості літературного образу. Внутрішня структура художнього образу. Специфіка словесної образності. Роль асоціативності в створенні образу. Образ і знак. Образ людини в літературі. Проблема класифікації художніх образів (за предметністю, за смисловим узагальненням, за структурою). Образи-символи, алегорії. Архетип, стереотип і монотип як моделі створення образів. «Вічні» образи. Співвідношення образності і художності.

Тема 5. Поетика літературного твору

Поняття про літературний твір. Твір і текст, дискурс, їх кореляція. Цілісність літературного твору та його структура. Взаємозв'язок змісту і форми в художньому творі. Елементи змісту і форми (тема, ідея, проблема, сюжет, композиція, мотив). Художній світ твору, його складові. Предметна образність у творі. Хронотоп, його різновиди і функції. Поетика і стиль. Макропоетика, мікропоетика, нормативна поетика, функціональна поетика, історична поетика. Рівні поетики у творі. Інтертекстуальність як елемент поетики. Мова літературного твору. Ритмічна структура твору.

Тема 6. Функціонування літературного твору

Роль автора і читача у функціонуванні твору. Роль критика. Літературні ієрархії та репутації. Літературна класика. Белетристика. Висока і низька література (елітарна і масова). Літературний канон та спроби його ревізії у XX-XXI столітті. Проблеми аналізу та інтерпретації твору, можливості різночитання.

Тема 7. Літературний рід і жанр

Концепція літературних родів. Особливості епосу, лірики і драми. Суміжні роди. Поняття про жанр, жанровий канон, жанрову доміную, жанрові модифікації (субжанри). Жанрові системи та їх еволюція. Жанрова дифузія, синтез. Генералізація жанрів. Метажанри.

Тема 8. Система літературних жанрів

Формування системи літературних жанрів. Ліричні жанри, їх класифікація. Епічні жанри, їх класифікація. Історичний розвиток роману та його різновиди. Драматичні жанри, розвиток трагедії, комедії, драми. Ліро-епічні жанри.

Тема 9. Чинники літературного процесу

Поняття про літературний процес, його рушійні сили. Традиції і новаторство в літературі. Періодизація літератури: провідні підходи. Національна і світова література, регіональні феномени в літературі. Міжлітературні взаємодії.

Тема 10. Типологія літературних явищ

Літературний стиль, напрям, течія, група, школа. Історія літератури як зміна стилів, місце письменника в цьому процесі. «Хвильова» теорія розвитку літературних стилів Дмитра Чижевського.

Тема 11. Літературні напрями XVII-XIX століття

Бароко, класицизм, сентименталізм як літературні напрями. Художні системи романтизму та реалізму: естетика і поетика.

Тема 12. Літературні напрями XX століття

Модернізм та його течії: неоромантизм, імпресіонізм, експресіонізм, футуризм, символізм, сюрреалізм, дадаїзм. Проблема постмодернізму у світовій та українській літературі.

4. Рекомендована література

Базова література

1. Баррі П. Вступ до теорії : Літературознавство і культурологія. Київ: Смолоскип, 2008. 360 с.
2. Галич О., Назарець В., Васильєв Є. Теорія літератури: підручник. Київ: Либідь, 2006. 488 с.
3. Літературознавча енциклопедія : у 2 т. / автор-укладач Ю.І. Ковалів. Київ: ВЦ «Академія», 2007. Т.1. 608 с.; Т.2. 624 с.
4. Слово. Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / [за ред. М. Зубрицької. Львів: Літопис, 2002. 832 с.
5. Теорія літератури в Польщі. Антологія текстів / упоряд. Б. Бакула, заг. ред. В. Моренець. Київ: ВД «КМА», 2008. 531 с.

Допоміжна література

1. Антологія феміністичної філософії. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. 800 с.
2. Безпечний І. Теорія літератури. Київ: Смолоскип, 2009. 388 с.
3. Білоус П.В. Вступ до літературознавства. Теорія літератури. Психологія літературної творчості: лекції. Житомир, 2009. 336 с.
4. Блум Г. Західний канон. Книги на тлі епохи. Київ: Факт, 2007. 720 с.
5. Введение в литературоведение. Литературное произведение: Основные понятия и термины: учебное пособие / под ред. Л.В. Чернец. Москва: Высшая школа, 1999. 556 с.
6. Галич О. А. Історія літературознавства. Частина II : Українське літературознавство : Підручник. Луганськ: СПД Резніков В. С., 2006. 160 с.
7. Гендерні студії в літературознавстві: навч. посібник / за ред. В.Л. Погребної. Запоріжжя: Запорізький національний університет, 2008. 222 с.
8. Зборовська Н.В. Психологія і літературознавство : посібник. Київ: Академвидав, 2003. 392 с.
9. Копистянська Н.Х. Жанр, жанрова система у просторі літературознавства. Львів: ПАІС, 2005. 368 с.
10. Лексикон загального та порівняльного літературознавства / за ред. А. Волкова, О. Бойченка та ін. Чернівці: Золоті литаври, 2001. 636с.
11. Література. Теорія. Методологія / упоряд. Д.Уліцька. Київ: КМА, 2006. 543 с.
12. Літературознавчий словник-довідник / за ред. Р.Т. Гром'яка, Ю.І. Коваліва, В.І. Теремка. 2-ге вид, випр., доп. Київ: ВЦ «Академія», 2007. 752 с.
13. Мітосек З. Теорії літературних досліджень. Сімферополь : Таврія, 2003. 408 с.
14. Наєнко М.К. Історія українського літературознавства : підручник. 2-ге вид., зі змінами й доп. К.: Видавничий центр «Академія», 2003. 360 с.
15. Нямцу А. Миф. Легенда. Литература (теоретические аспекты функционирования): Монография. Черновцы: Рута, 2007. 520 с.

16. Павличко С. Дискурс модернізму в українській літературі. Київ: Либідь, 1999. 448 с.
17. Томпсон Е. Трубадури імперії: Російська література і колоніалізм. Київ: Вид-во Соломії Павличко «Основи», 2006. 368 с.
18. Фащенко В. В. У глибинах людського буття : Етюди про психологізм літератури. Київ: Дніпро, 1981. 279 с.
19. Франко І. Краса і секрети творчості. Київ: Мистецтво, 1980. 500 с.
20. Хализев В.Е. Теория литературы. Москва: Высшая школа, 1999. 398 с.

Інформаційні ресурси

1. Сайт університету: <http://bdpu.org/> та бібліотеки: <http://bdpu.org/library.html>
2. Библиотека Максима Мошкова lib.ru
3. Либрусек. Много книг lib.rus.ec
4. Библиотека Гумер www.gumer.info
5. Электронная библиотека АЛЬДЕБАРАН. www.aldebaran.ru
6. Бібліотека світової літератури. Оригінали та переклади. www.ae-lib.org.ua

4. Методи навчання:

- За характером логіки пізнання: аналітичний, синтетичний, дедуктивний, індуктивний.
- За рівнем самостійності розумової діяльності: пояснювально-ілюстративний, репродуктивний, проблемний, частково-пошуковий, дослідницький.
- За джерелом знань: словесні (розповідь, пояснення, бесіда, лекція, інструктаж, робота з книгою); наочні (демонстрація, ілюстрація, спостереження); практичні (практична робота, вправа).
- За дидактичними цілями: методи організації навчальної діяльності, стимулювання і релаксації, контролю та оцінки.

5. Форма підсумкового контролю успішності навчання: екзамен.

6. Система оцінювання.

7. Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка за національною шкалою		Оцінка за шкалою ЄКТС
	Для підсумкового семестрового контролю, що включає екзамен, курсову роботу, практику	Для підсумкового семестрового контролю, що включає залік	Для всіх видів підсумкового контролю
90-100	відмінно	зараховано	A (відмінно)
78-89	добре		B (добре)
65-77			C (добре)
58-64			задовільно
50-57	E (задовільно)		
35-49	незадовільно	не зараховано	FX (незадовільно) з можливістю повторного складання

1-34	незадовільно		Ғ (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни
------	--------------	--	--